

Uchwała z dnia 26 września 2000 r., III CZP 25/00

Przewodniczący Sędzia SN Jacek Gudowski

Sędziowie SN: Marian Kocon, Maria Grzelka (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy przy udziale Prokuratora Prokuratury Krajowej Piotra Wiśniewskiego w sprawie z wniosku wierzyciela Andrzeja G. przeciwko dłużniczce Grażynie G.-G. skarga na czynność komornika po rozpoznaniu na posiedzeniu jawnym dnia 26 września 2000 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Tarnowie postanowieniem z dnia 14 kwietnia 2000 r., do rozstrzygnięcia w trybie art. 390 k.p.c.:

„Czy zasada tymczasowego ponoszenia wydatków przez Skarb Państwa w toku postępowania rozpoznawczego, określona w art. 463 § 2 k.p.c. i art. 263 § 2 k.p., rozciąga się na komornicze postępowanie egzekucyjne wszczęte po wejściu w życie ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. Nr 133, poz. 882)?”

podjął następującą uchwałę:

Tymczasowe ponoszenie wydatków przez Skarb Państwa, przewidziane w art. 463 § 2 k.p.c., dotyczy postępowania egzekucyjnego prowadzonego przez komornika, także po wejściu w życie ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. Nr 133, poz. 882).

Uzasadnienie

Poważne wątpliwości uzasadniające przedstawienie Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego powstały przy rozpoznawaniu przez Sąd Okręgowy w Tarnowie zażalenia wierzyciela na postanowienie Sądu Rejonowego w Tarnowie, mocą którego oddalona została skarga na czynności komornika w części dotyczącej obowiązku uiszczenia przez wierzyciela zaliczki na pokrycie wydatków związanych z prowadzeniem przez komornika egzekucji ze spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego. W wymienionej sprawie wierzyciel,

legitymujący się tytułem wykonawczym obejmującym zasądzenie na jego rzecz, jako pracownika, roszczenia z zakresu prawa pracy, powoływał się na przepisy art. 771 k.p.c. w związku z art. 463 § 2 k.p.c. i twierdził, że w postępowaniu egzekucyjnym przysługuje mu ustawowe zwolnienie od kosztów sądowych, a tym samym – zwolnienie od obowiązku wpłacenia komornikowi zaliczki. Sąd Rejonowy nie podzielił tego stanowiska i wyraził pogląd, że tymczasowe ponoszenie wydatków przez Skarb Państwa, przewidziane w przepisie art. 463 § 2 k.p.c., nie mieści się w którejkolwiek kategorii zwolnienia od kosztów sądowych, lecz stanowi instytucję specyficzną, wobec czego nie jest objęte hipotezą przepisu art. 771 k.p.c. Pogląd taki wyraził również Sąd Okręgowy, który wskazał ponadto, że ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji z dnia 29 sierpnia 1997 r. (Dz.U. Nr 133, poz. 882 ze zm.) zawiera kompleksowe i odrębne od kodeksu postępowania cywilnego unormowanie problematyki wydatków w postępowaniu egzekucyjnym, w ramach którego sformułowana została zasada obciążania strony zaliczką na pokrycie wydatków bez względu na to, jak kwestia ponoszenia wydatków przez tę stronę przedstawiała się w postępowaniu rozpoznawczym. Jednocześnie jednak Sąd Okręgowy zauważył, że intencja ochrony pracownika przy dochodzeniu przez niego roszczeń ze stosunku pracy, która legła u podstaw przepisów kodeksu postępowania cywilnego uprzywilejowujących pracownika, przestałaby mieć rzeczywisty walor, gdyby uznać, że w postępowaniu egzekucyjnym pracownik pozbawiony jest możliwości korzystania z tymczasowego ponoszenia wydatków przez Skarb Państwa. Sąd drugiej instancji wskazał, że pracownik nie byłby pozbawiony tego uprawnienia w postępowaniu prowadzonym przez sąd jako organ egzekucyjny, co stwarzałoby nieuzasadniony dualizm w zakresie obowiązków fiskalnych stron.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wątpliwości Sądu Okręgowego co do możliwości stosowania na podstawie art. 771 k.p.c. zasady tymczasowego ponoszenia przez Skarb Państwa wydatków w postępowaniu egzekucyjnym za wierzyciela domagającego się realizacji roszczeń z zakresu prawa pracy powstały przede wszystkim w związku ze stanowiskiem, że tymczasowe ponoszenie wydatków przewidziane w art. 463 § 2 k.p.c. nie stanowi zwolnienia od kosztów sądowych objętego hipotezą art. 771 k.p.c., lecz jest swoistą instytucją postępowania rozpoznawczego w sprawach z zakresu prawa pracy. Tej specyfiki regulacji, Sąd upatrywał w tym, że pracownik może być w wypadkach

szczególnie uzasadnionych obciążony wydatkami (art. 463 § 2 *in fine* k.p.c.), co sprawia, że ponoszenie wydatków przez Skarb Państwa nie ma charakteru definitywnego, wobec czego trudno je zaliczyć do przykładów zwolnienia od kosztów sądowych i w konsekwencji trudno przyjąć, że art. 771 k.p.c. traktujący o zwolnieniu od kosztów sądowych obejmuje tymczasowe ponoszenie wydatków, o którym mowa w art. 463 § 2 k.p.c.

Ze stanowiskiem tym nie można się zgodzić.

Przepis art. 771 k.p.c. nie ujmuje zwolnienia od kosztów sądowych jako sytuacji faktycznej, w której strona jest wolna („definitywnie” – jak to określa Sąd Okręgowy) od zapłacenia kiedykolwiek jakichkolwiek kwot w związku ze wszczętym przez nią postępowaniem sądowym. Przepis ten powołuje się na zwolnienie od kosztów sądowych jako na instytucję prawa procesowego, przewidzianą w dziale II tytułu V księgi pierwszej kodeksu postępowania cywilnego. Instytucja ta nie znalazła w kodeksie postępowania cywilnego szerszego unormowania, natomiast jest przedmiotem odrębnej ustawy; chodzi o problematykę kosztów sądowych w postępowaniu cywilnym i o ustawę z dnia 13 czerwca 1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 24, poz. 110 ze zm. – dalej "u.k.s.c."). Wzajemnie uzupełniający się charakter obydwu tych aktów normatywnych, wynikający wprost z treści art. 28 u.k.s.c., nakazuje traktować je jako źródło kompleksowego uregulowania problematyki kosztów sądowych w sprawach cywilnych, a w tym – problematyki zwolnienia od kosztów sądowych, a więc źródło rozstrzygające materię objętą obydwoma tymi aktami prawnymi bez względu na to, w którym z nich konkretnie określone unormowanie zostało zamieszczone. W tym miejscu można zauważyć, że instytucja zwolnienia od kosztów sądowych w żadnym razie co do zasady nie obejmuje wykluczenia „raz na zawsze” ewentualności ponoszenia przez stronę zwolnioną ciężaru kosztów sądowych.

O tym, co obejmują koszty sądowe, stanowi przepis art. 2 u.k.s.c., natomiast o tym, co obejmuje instytucja zwolnienia od kosztów sądowych, stanowią przepisy art. 111 § 2 *in fine* i art. 112 § 1 k.p.c. W świetle tych przepisów, strona zwolniona od kosztów sądowych z ustawy bądź na mocy orzeczenia sądu nie wnosi opłat sądowych, a wydatki wykląda za nią (tymczasowo ponosi) Skarb Państwa. Tymczasowe wykładanie (ponoszenie) wydatków przez Skarb Państwa jest zatem elementem instytucji zwolnienia od kosztów sądowych w rozumieniu ogólnych przepisów art. 111 § 2 *in fine* i art. 112 § 1 k.p.c.

Nie inaczej ta rzecz przedstawia się w postępowaniu odrębnym, przewidzianym w dziale III tytułu VII księgi pierwszej kodeksu postępowania cywilnego. W art. 463 § 1 k.p.c., dotyczącym opłat sądowych, ustawodawca posłużył się takim samym, jak w art. 111 § 1 k.p.c. określeniem „nie mają obowiązku uiszczania”, a w art. 463 § 2 k.p.c. przewidział – tak samo, jak w art. 111 § 2 *in fine* k.p.c. – tymczasowe ponoszenie wydatków przez Skarb Państwa. Przepis art. 463 k.p.c. zawiera zatem instytucję ustawowego zwolnienia od kosztów sądowych w sprawach z zakresu prawa pracy, toteż tymczasowe ponoszenie wydatków przez Skarb Państwa, przewidziane w art. 463 § 2 k.p.c., należy do problematyki kosztów sądowych w sprawach cywilnych. Ostatecznie przesądza o tym odesłanie do ustawy z dnia 13 czerwca 1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, zawarte w art. 463 § 2 k.p.c.

Nie ma argumentów, z powodu których tymczasowe ponoszenie wydatków przez Skarb Państwa przewidziane w art. 463 § 2 k.p.c. można by uznać za specyficzną instytucję postępowania rozpoznawczego w sprawach z zakresu prawa pracy, nie będącą zwolnieniem od kosztów sądowych, o którym mowa w art. 771 k.p.c. Wymieniony w art. 463 § 2 k.p.c. obowiązek sądu rozstrzygnięcia o tych wydatkach w orzeczeniu kończącym postępowanie w instancji w taki sposób, że w szczególnie uzasadnionych wypadkach pracownik może być tymi wydatkami obciążony, nie świadczy o odrębności traktowania w rozważanej sytuacji tymczasowego ponoszenia wydatków przez Skarb Państwa, polegającej na uznaniu, że nie jest to zwolnienie od kosztów sądowych w rozumieniu art. 771 k.p.c.

Obowiązek rozstrzygnięcia o tego rodzaju wydatkach w orzeczeniu kończącym postępowanie w instancji jest, w ramach orzekania o kosztach procesu, obowiązkiem sądu w każdej sprawie, na podstawie przepisów art. 108 § 1 k.p.c. i art. 11 ust. 2 w związku z art. 11 ust. 1 u.k.s.c. W każdej też sprawie, w której powód jest stroną wygrywającą jedynie w części, przewidziany został w art. 11 ust. 2 u.k.s.c., jako zasada, obowiązek ściągnięcia od powoda na rzecz Skarbu Państwa kosztów, których powód nie miał obowiązku uiścić, a które (wobec częściowego przegrania sprawy przez powoda) nie obciążają pozwanego. Możliwość obciążenia pracownika dochodzącego roszczenia z zakresu prawa pracy wydatkami poniesionymi tymczasowo przez Skarb Państwa (art. 463 § 2 *in fine* k.p.c.) nie stanowi zatem odrębności na tle ogólnej regulacji rozstrzygnięcia o kosztach procesu w ustawie z dnia 13 czerwca 1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych

i w kodeksie postępowania cywilnego, a w tym – rozstrzygania, kogo ostatecznie mają obciążać wydatki wyłożone przez Skarb Państwa. Jedyna różnica, jaka widoczna jest na tle porównania art. 11 ust. 2 u.k.s.c. oraz art. 463 § 2 k.p.c., polega na tym, że zgodnie z ustawą o kosztach sądowych w sprawach cywilnych obciążenie kosztami sądowymi w razie niemożności obciążenia nimi przeciwnika, powinno być regułą, a odstępianie od obciążenia nimi powoda – wyjątkiem (art. 11 ust. 3, 4, 5). W świetle art. 463 § 2 k.p.c. natomiast regułą powinno być w takiej sytuacji nieobciążanie pracownika, wyjątkiem zaś – obciążenie go wyłożonymi wydatkami.(...)

Na marginesie można zauważyć, że jeżeli pracownik dochodzący roszczenia z zakresu prawa pracy okaże się stroną przegrywającą sprawę w całości, to – podobnie jak każdy inny powód, który był zwolniony od kosztów i sprawę w całości przegrał – nie może być nigdy obciążony kosztami sądowymi na podstawie art. 11 u.k.s.c., bo taka sytuacja nie jest tym przepisem objęta.

Z powyższych względów należało przyjąć, że uprawnienie pracownika dochodzącego roszczeń z zakresu prawa pracy do korzystania z tymczasowego ponoszenia wydatków przez Skarb Państwa oznacza korzystanie przez niego w postępowaniu rozpoznawczym ze zwolnienia od kosztów sądowych. Wobec tego, stosownie do art. 771 k.p.c., pracownik korzysta z tego uprawnienia także jako wierzyciel w postępowaniu egzekucyjnym.

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji nie zawiera w omawianym zakresie innego uregulowania. Punktem wyjścia do rozważań nad zastosowaniem którejkolwiek z reguł kolizyjnych dotyczącej materii wydatków uregulowanej w ustawie z dnia 13 czerwca 1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych i w kodeksie postępowania cywilnego oraz w ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji, musiałoby być stwierdzenie istnienia sprzeczności w normach zawartych w tych ustawach (wówczas wchodziłaby w grę reguła *lex posterior derogat legi priori*), względnie stwierdzenie, że ustawa o komornikach sądowych i egzekucji jest w zakresie wydatków na koszty egzekucyjne normą szczególną, wprowadzającą wyjątek od normy ogólnej wynikającej z ustawy z dnia 13 czerwca 1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych i z kodeksu postępowania cywilnego (*lex specialis derogat legi generali*). Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji nie zawiera jednak w zakresie wydatków na koszty egzekucji ani

uregulowań sprzecznych z kodeksem postępowania cywilnego i ustawy z dnia 13 czerwca 1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, ani uregulowań szczególnych, określających wyjątek od zasady.

Przedmiotem unormowania w tej ustawie jest przede wszystkim status i funkcja komornika, organizacja kancelarii komorniczych, wynagrodzenie komornika, nadzór nad komornikami, ich odpowiedzialność dyscyplinarna i problematyka samorządu komorniczego, a nie kwestia kosztów postępowania egzekucyjnego. Wprawdzie nie sposób nie dostrzec, że przepisy art. 39-59 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji obejmują problematykę kosztów postępowania egzekucyjnego, to jednak problematyka ta unormowana została w ustawie przy odpowiednim wykorzystaniu tych samych pojęć oraz instytucji, którymi posługuje się ustawa z dnia 13 czerwca 1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych i kodeks postępowania cywilnego (opłaty, wydatki, wartość egzekwowanego roszczenia, zwolnienie od kosztów sądowych przez sąd lub z mocy ustawy). Pozwala to, przy uwzględnieniu reguły przewidzianej w art. 13 § 2 k.p.c., przyjąć, że w ujęciu instytucjonalnym o wydatkach w postępowaniu egzekucyjnym jest mowa w ustawie o komornikach sądowych i egzekucji, tak jak jest w art. 2 u.k.s.c., co z kolei, przez art. 28 u.k.s.c., przy założeniu spójności całego systemu postępowania cywilnego, umożliwia rozpatrywanie zagadnień związanych z wydatkami na prowadzenie egzekucji na podstawie zasad przewidzianych w art. 111 § 2, art. 112 § 1 i art. 771 k.p.c. Nie istnieją też względy, z powodu których wykładanie wydatków na koszty postępowania miałyby w postępowaniu egzekucyjnym prowadzonym przez komornika odbywać się, na zasadzie wyjątku, inaczej aniżeli ma to miejsce w postępowaniu rozpoznawczym, to znaczy, żeby zawsze wydatki te wykladał wierzyciel, nie zaś niekiedy Skarb Państwa.

Z punktu widzenia interesu komornika – a tak kwestię tę ujmuje ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji – chodzi o to, aby komornik mógł mieć zagwarantowane źródło finansowania podejmowanych przez niego w interesie wierzyciela czynności i to w czasie zanim będzie możliwe obciążenie kosztami egzekucyjnymi dłużnika (art. 770 k.p.c.); z tego punktu widzenia jest obojętne, czy zaliczka na wydatki wpływa od wierzyciela, czy wykładana jest przez Skarb Państwa – sąd rejonowy, przy którym działa komornik (art. 40 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz § 28 rozporządzenia Ministra

Sprawiedliwości z dnia 9 marca 1968 r. w sprawie czynności komorników (Dz.U. Nr 10, poz. 52 ze zm.).

Mając na względzie przytoczone argumenty, Sąd Najwyższy rozstrzygnął przedstawione zagadnienie, jak w uchwale (art. 390 § 1 k.p.c.).